

Spis treści

Wprowadzenie 13

Część 1. Wprowadzenie do badań 17

Rozdział 1. Działalność badawcza człowieka a nauka 19

Wstępny dylemat 20

Wprowadzenie 20

W poszukiwaniu rzeczywistości 21

Zwykła działalność badawcza człowieka 22

Tradycja 22

Autorytet 23

Błędy w badaniach oraz jak ich uniknąć 23

Co rzeczywiście jest rzeczywiste? 25

Podstawy nauk społecznych 27

Teoria zamiast filozofii czy wiary 28

Prawidłowości społeczne 30

Zbiorowości zamiast jednostek 30

Język zmiennych 32

Trochę dialektyki badań społecznych 36

Wyjaśnianie idiograficzne i nomotetyczne 36

Teoria indukcyjna i dedukcyjna 38

Dane jakościowe i ilościowe 40

Badania podstawowe i stosowane 41

Rozwiązanie dylematu 43

Główne zagadnienia 43

Kluczowe pojęcia 44

Pytania i ćwiczenia 44

Dodatkowe lektury 45

Rozdział 2. Paradygmaty, teoria i badania społeczne 46

Wstępny dylemat 47

Wprowadzenie 47

Kilka paradygmatów nauk społecznych 48

Makroteoria i mikroteoria 50

Wczesny pozytywizm 50

Paradygmat konfliktu 50

Symboliczny interakcjonizm 51

Etnometodologia 52

Funkcjonalizm strukturalny 53

Paradygmaty feministyczne 54

Racjonalna obiektywność raz jeszcze 55

Powrót do dwóch systemów logicznych 58

Tradycyjny model nauki 59

Porównanie rozumowania dedukcyjnego i indukcyjnego 61

Budowa teorii dedukcyjnej 67

Zaczynamy 67

Tworzenie własnej teorii 68

Przykład teorii dedukcyjnej: sprawiedliwość dystrybucyjna 68

Budowa teorii indukcyjnej 70

Przykład teorii indukcyjnej: dlaczego ludzie palą marihuanę? 71

Związki między teorią a badaniami 72

Znaczenie teorii w „świecie rzeczywistym” 73

Rozwiązanie dylematu 74

Główne zagadnienia 74

Kluczowe pojęcia 75

Pytania i ćwiczenia 75

Dodatkowe lektury 76

Rozdział 3. Etyka i polityka w badaniach społecznych 77

Wstępny dylemat 78

Wprowadzenie 78

Zagadnienia etyczne w badaniach społecznych 79

Dobrowolne uczestnictwo 80

Nie krzywdzić badanych 81

Anonimowość i poufność 82

Oszukiwanie badanych 85

Analiza i prezentacja wyników 87

Institucjonalne organa kontrolne 88

Kodeksy etyki zawodowej 90

Dwie kontrowersje etyczne 90

Kłopoty w „kafejce” 90

Obserwacja posłuszeństwa 92

Polityczne aspekty badań społecznych 94

Obiektywność a ideologia 94

Braki danych	189
Walidacja indeksu	192
Status kobiety – przykład procesu tworzenia indeksu	194
Budowa skali	196
Skala dystansu społecznego Bogardusa	196
Skala Thurstone'a	197
Skala Likerta	197
Dyferencjal semantyczny	198
Skala Guttmana	199
Typologie	202
Rozwiązanie dylematu	203
Główne zagadnienia	204
Kluczowe pojęcia	205
Pytania i ćwiczenia	205
Dodatkowe lektury	205
Rozdział 7. Logika doboru próby	206
Wstępny dylemat	207
Wprowadzenie	207
Krótką historią doboru próby	209
Prezydent Alf Landon	209
Prezydent Thomas E. Dewey	210
Dwa typy doboru próby	211
Próby nieprobabilistyczne	211
Dobór oparty na dostępności badanych	211
Dobór celowy lub arbitralny	212
Metoda kuli śnieżnej	213
Dobór kwotowy	213
Wybór informatorów	214
Teoria i logika doboru losowego	215
Świadome i nieświadome obciążenie próby	216
Reprezentatywność i prawdopodobieństwo wyboru	217
Losowanie	219
Rachunek prawdopodobieństwa, rozkład z prób i szacowanie błędu z próby	220
Populacje i operaty losowania	228
Przegląd populacji i operatów losowania	231
Schematy losowania	231
Prosty dobór losowy	231
Dobór systematyczny	232
Dobór warstwowy	235
Ukryty podział na warstwy w doborze systematycznym	236
Przykład – dobór próby studentów uniwersytetu	237
Dobór próby wielostopniowy grupowy	238
Schematy doboru wielostopniowego a błąd z próby	239
Warstwowanie w wielostopniowej próbie grupowej	241
Dobór proporcjonalny	241
Dobór nieproporcjonalny i ważenie	244
Podsumowanie probabilistycznego doboru próby	245
Rozwiązanie dylematu	246
Główne zagadnienia	246
Kluczowe pojęcia	247
Pytania i ćwiczenia	248
Dodatkowe lektury	248
Część 3. Typy obserwacji	249
Rozdział 8. Eksperyment	251
Wstępny dylemat	252
Wprowadzenie	252
Tematy odpowiednie dla eksperymentu	252
Eksperyment klasyczny	253
Zmienne niezależne i zależne	253
Pretest i posttest	253
Grupy eksperymentalne i kontrolne	254
Eksperyment podwójnie ślepy	256
Dobór uczestników	256
Dobór losowy	257
Randomizacja	257
Dobieranie grup przez dopasowanie	257
Dobieranie grup przez dopasowanie czy randomizacja?	259
Odmiany schematów eksperymentalnych	259
Preeksperymentalne schematy badawcze	259
Trafność w badaniach eksperymentalnych	260
Przykłady eksperymentów	265
Eksperymenty z wykorzystaniem Internetu	268
Eksperymenty „naturalne”	269
Mocne i słabe strony metody eksperymentalnej	271
Rozwiązanie dylematu	272
Główne zagadnienia	272
Kluczowe pojęcia	273
Pytania i ćwiczenia	273
Dodatkowe lektury	273
Rozdział 9. Badania sondażowe	274
Wstępny dylemat	275
Wprowadzenie	275
Tematy odpowiednie dla badań sondażowych	275
Wskazówki do zadawania pytań	277
Wybierz właściwą formę pytania	277
Spraw, aby pytania były jasne	278
Unikaj podwójnych pytań	279
Respondenci muszą być w stanie udzielić odpowiedzi	279
Respondenci muszą chcieć odpowiadać	280

Pytania powinny być adekwatne	281
Najlepsze są krótkie pytania	282
Unikaj form przeczących	282
Unikaj obciążonych pytań i pojęć	282
Budowa kwestionariusza	284
Ogólny format kwestionariusza	284
Formaty odpowiedzi	285
Pytania warunkowe	285
Pytania tabelaryczne	287
Kolejność pytań w kwestionariuszu	288
Instrukcje do kwestionariusza	289
Pilotaż kwestionariusza	290
Próbka kwestionariusza	290
Kwestionariusz do samodzielnego wypełnienia	293
Dystrybucja pocztowa i zwroty	294
Monitorowanie zwrotów	295
Listy przypominające	296
Wystarczający poziom realizacji próby	297
Opis przypadku	298
Wywiad ankieterski	299
Rola ankietera w badaniach sondażowych	299
Ogólne zasady pracy ankieterskiej	301
Koordynacja i kontrola	303
Sondaże telefoniczne	305
Plusy i minusy	305
Wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo (CATI)	307
Nowe technologie a badania sondażowe	308
Porównanie różnych metod badań sondażowych	310
Mocne i słabe strony badań sondażowych	312
Analiza wtórna	313
Rozwiązanie dylematu	316
Główne zagadnienia	316
Kluczowe pojęcia	318
Pytania i ćwiczenia	318
Dodatkowe lektury	318
Rozdział 10. Jakościowe badania terenowe	320
Wstępny dylemat	321
Wprowadzenie	321
Tematy odpowiednie dla badań terenowych	322
Rzeczy, które należy brać pod uwagę w jakościowych badaniach terenowych	324
Różne role obserwatora	325
Stosunek do badanych	326
Niektóre paradygmaty jakościowych badań terenowych	329
Naturalizm	329
Etnometodologia	330
Teoria ugruntowana	332
Studium przypadku i metoda rozszerzonych przypadków	334
Etnografia instytucjonalna	336
Badania uczestniczące	337
Prowadzenie jakościowych badań terenowych	340
Przygotowanie do pracy w terenie	340
Wywiady jakościowe	342
Grupy fokusowe	345
Rejestrowanie obserwacji	347
Mocne i słabe strony jakościowych badań terenowych	350
Trafność	350
Rzetelność	351
Etyka badawcza w jakościowych badaniach terenowych	352
Rozwiązanie dylematu	352
Główne zagadnienia	353
Kluczowe pojęcia	353
Pytania i ćwiczenia	354
Dodatkowe lektury	354
Rozdział 11. Badania niereaktywne	356
Wstępny dylemat	357
Wprowadzenie	357
Analiza treści	358
Tematy odpowiednie dla analizy treści	358
Dobór próby w analizie treści	359
Kodowanie w analizie treści	363
Przykład analizy treści	368
Mocne i słabe strony analizy treści	369
Analiza istniejących danych statystycznych	370
Badania Durkheima nad samobójstwami	370
Konsekwencje globalizacji	372
Jednostki analizy	373
Problem trafności	373
Problem rzetelności	374
Źródła istniejących danych statystycznych	375
Analizy historyczne i porównawcze	377
Przykłady analiz historycznych i porównawczych	377
Źródła danych historycznych i porównawczych	382
Techniki analityczne	384
Rozwiązanie dylematu	385
Główne zagadnienia	386
Kluczowe pojęcia	386
Pytania i ćwiczenia	386
Dodatkowe lektury	387

Rozdział 12. Badania ewaluacyjne 388

- Wstępny dylemat 389
- Wprowadzenie 389
- Tematy odpowiednie dla badań ewaluacyjnych 390
- Sformułowanie problemu – zagadnienia związane z pomiarem 392
  - Określenie wyników 393
  - Mierzenie tła eksperymentu 394
  - Określenie interwencji 394
  - Określenie populacji 395
  - Nowe mierniki a mierniki już istniejące 395
  - Operacjonalizacja sukcesu lub porażki 396
- Typy schematów badań ewaluacyjnych 397
  - Schematy eksperymentalne 397
  - Schematy quasi-eksperymentalne 398
- Ewaluacja jakościowa 402
- Problemy logistyczne 404
- Niektóre zagadnienia etyczne 406
- Wykorzystanie wyników badań 407
- Badania wskaźników społecznosci 412
  - Kara śmierci i odstraszenie 413
  - Symulacja komputerowa 414
- Rozwiązanie dylematu 415
- Główne zagadnienia 416
- Kluczowe pojęcia 416
- Pytania i ćwiczenia 416
- Dodatkowe lektury 417

Część 4. Analiza danych 419**Rozdział 13. Analiza danych jakościowych** 421

- Wstępny dylemat 422
- Wprowadzenie 422
- Powiązanie teorii z analizą 422
  - Odkrywanie prawidłowości 422
  - Metoda teorii ugruntowanej 424
  - Semiotyka 425
  - Analiza konwersacyjna 427
- Przetwarzanie danych jakościowych 428
  - Kodowanie 428
  - Sporządzanie notatek 433
  - Tworzenie mapy pojęciowej 434
- Programy komputerowe dla danych jakościowych 435
  - Księga Kapłańska opracowana w programie HyperResearch 436
  - Wykorzystanie programu NVivo – zrozumieć kobiety reżysera, przypadek Sandrine Zerbib 438
- Jakościowa analiza danych ilościowych 444

- Rozwiązanie dylematu 446
- Główne zagadnienia 447
- Kluczowe pojęcia 447
- Pytania i ćwiczenia 447
- Dodatkowe lektury 448

Rozdział 14. Analiza danych ilościowych 449

- Wstępny dylemat 450
- Wprowadzenie 450
- Kodowanie 450
  - Tworzenie kategorii kodowych 451
  - Budowa książki kodowej 453
  - Wprowadzanie danych 454
- Analiza jednozmiennowa 455
  - Rozkład wartości 455
  - Tendencja centralna 456
  - Rozproszenie 459
  - Zmienne ciągłe i dyskretne 460
  - Szczegółowość a czytelność 461
- Porównywanie podgrup 461
  - Łączenie kategorii odpowiedzi 461
  - Sposoby postępowania z kategorią „nie wiem” 463
  - Opisy liczbowe w badaniach jakościowych 464
- Analiza dwuzmiennowa 465
  - Procentowanie w tabeli 466
  - Tworzenie i odczytywanie tabel dwuzmiennowych 469
- Wprowadzenie do analizy wielozmiennowej 470
- Diagnostyka socjologiczna 471
- Rozwiązanie dylematu 473
- Główne zagadnienia 473
- Kluczowe pojęcia 475
- Pytania i ćwiczenia 475
- Dodatkowe lektury 476

Rozdział 15. Badania społeczne – jak o nich czytać, jak o nich pisać 477

- Wstępny dylemat 478
- Wprowadzenie 478
- Czytanie o badaniach społecznych 478
  - Czasopisma a książki 478
  - Ocena raportów z badań 479
- Inteligentne wykorzystanie Internetu 484
  - Kilka użytecznych miejsc w sieci 484
  - Przeszukiwanie Internetu 484
  - Ocena wartości materiałów z Internetu 487
  - Cytowanie materiałów z Internetu 490
- Pisanie o badaniach społecznych 491
  - Kilka podstawowych kwestii 491
  - Struktura raportu 493
  - Raport z analizy danych – wskazówki 496

Rozwiązanie dylematu	497
Główne zagadnienia	497
Kluczowe pojęcia	498
Dodatkowe lektury	498

Załączniki 499

Załącznik A. Jak korzystać z biblioteki 500

Wprowadzenie	500
Jak uzyskać informacje	500
Źródła bibliograficzne	500
Jak znaleźć książkę	502
Katalog	502
Klasyfikacja Biblioteki Kongresu	503
Katalogi skomputeryzowane	504
Zasoby pełnotekstowe w sieci	505
Dodatkowe lektury	507

Załącznik B. Liczby losowe 508

Załącznik C. Rozkład chi-kwadrat 510

Załącznik D. Powierzchnie pod krzywą normalną 511

Załącznik E. Szacunkowy błąd z próby 512

Załącznik F. Podręcznik SPSS 513

Zaczynamy	514
Otwieranie pliku z danymi	515
Rozkłady częstości	519
Tabele krzyżowe	521
Rekodowanie zmiennych	524
Zapisywanie zmian	529
Tabele wielozmiennowe	530
Testy istotności statystycznej	531
Korelacja i regresja	533
Tworzenie indeksów	535
Grafika	541
Kopiowanie wyników do dokumentu	541
Zamykanie programu	543

Słowniczek 544

Bibliografia 555

Indeks nazwisk 568

Indeks rzeczowy 574